

Wanda Dybowska
Akademia Finansów i Biznesu Vistula – Warszawa

ZARZĄDZANIE RYZYKIEM KREDYTOWYM W BANKACH SPÓŁDZIELCZYCH W POLSCE

Streszczenie

Ryzyko jest nieodłącznym elementem działalności każdego banku. Ze względu na złożoność występujących ryzyk, klasyfikacja ryzyka bankowego jest trudna. W zależności od płaszczyzny odniesienia eksperci podejmują próby jego klasyfikacji. Do najbardziej charakterystycznych typów ryzyka bankowego należą: kredytowe, płynności, stopy procentowej, rynkowe i operacyjne. Ryzyko kredytowe pozostaje wciąż obszarem generującym największe dochody, może też spowodować stratę, która może być bezpośrednią przyczyną upadłości banku. Skuteczne zarządzanie i ograniczanie ryzyka kredytowego to proces obejmujący: identyfikację, pomiar, sterowanie i kontrolę. W ramach wymienionych etapów, banki zgodnie z obowiązującymi regulacjami nadzorczymi, podejmują działania w stosunku do pojedynczej ekspozycji kredytowej i do całego portfela kredytowego. Niestety, obecna rzeczywistość gospodarcza sprawia, że ryzyko kredytowe systematycznie wzrasta, a tym samym zarządzanie nim staje się coraz trudniejsze. Doskonalenie metod ograniczania ryzyka kredytowego jest nieuniknione. Zmiany te wynikać będą między innymi z dostosowywania się banków do wymogów nadzorczych w zakresie zarządzania ryzykiem kredytowym oraz przystosowywania do potrzeb i oczekiwań klientów. Artykuł ma charakter metodologiczny.

Słowa kluczowe: ryzyko, zarządzanie ryzykiem kredytowym, metody ograniczanie ryzyka kredytowego.

Kody JEL: E5, G32

Pojęcie ryzyka

Ryzyko jest zjawiskiem bardzo powszechnym, związanym z życiem i działalnością człowieka. Każda podejmowana decyzja wiąże się z ryzykiem. Zagadnienie to jest szczególnie ważne przy prowadzeniu działalności gospodarczej związanej z przedsiębiorstwem produkcyjnym czy bankowym. Jednoznaczne zdefiniowanie ryzyka przysparza naukowcom wielu trudności. Ryzyko wynika z faktu, że nie można w sposób pewny przewidzieć przyszłości, nie można ustalić, jakie będą konsekwencje dzisiaj podejmowanych decyzji, ponieważ mogą wystąpić błędy w ich interpretacji, co niekorzystnie wpłynie na ich realizację. Dlatego też ryzyko określane jest *jako zagrożenie niezrealizowania założonego celu* (Gruszka, Zawadzka 1992). Na podstawie analizy prac wybitnych ekspertów w szerszym ujęciu aspekt

ryzyka przedstawia M. Kalinowski. Stwierdza on, że ryzykiem zajmowano się już w 1901 r. i wówczas uważano, że „ryzyko jest stopniem niepewności, że wystąpi strata, nie odnosi się jednak do prawdopodobieństwa jej wystąpienia” (Kalinowski 2012, s. 8). Ryzyko określane jest również „jako niepewność straty i opisuje ją jako zjawisko psychologiczne mające znaczenie w odniesieniu do ludzkich realizacji i doświadczeń” (Kalinowski 2012, s. 8). Naukowcy dość wyraźnie akcentują różnicę między ryzykiem a niepewnością i określają ryzyko jako „kombinację hazardu mierzonego za pomocą prawdopodobieństwa, natomiast niepewność stopniem przekonania” (Kalinowski 2012, s. 8). Twierdzą, że *ryzyko* „jest stanem świata rzeczywistego, a niepewność stanem umysłu” (Kalinowski 2012, s. 8). Analizując dogłębniej definicję ryzyka, zależność między niepewnością a ryzykiem, możemy pokusić się o stwierdzenie, że ryzyko to skutek niepewności (Kalinowski 2012).

Z uwagi na czynniki kształtujące ryzyko wyróżniamy ryzyko:

- systemowe (zewnętrzne),
- specyficzne (wewnętrzne).

Ryzyko systemowe to „nagle, nieprzewidywalne wydarzenie, które może załamać system finansowy do takiego stopnia, że aktywność gospodarcza może być w szerszej skali zagrożona. Tym samym, ryzyko systemowe musi dotyczyć trzonu, a nie peryferii danego systemu gospodarczego” (Solarz 2008, s. 48).

Ryzyko specyficzne związane jest z otoczeniem działania danego podmiotu.

W ramach ryzyka specyficznego wyróżnia się między innymi:

- ryzyko niedotrzymania warunków – niewywiązanie się emitenta z umowy dotyczącej instrumentu finansowego;
- ryzyko zarządzania – wiąże się ze złym zarządzaniem w przedsiębiorstwie;
- ryzyko finansowe – występuje w przypadku korzystania przez podmiot z kapitału obcego do finansowania swojej działalności;
- ryzyko biznesu – zmienność dochodów uzyskiwanych przez emitenta finansowego, co ma wpływ na cenę instrumentu;
- ryzyko zmiany ceny – związane jest z ceną obligacji w momencie zmiany stóp procentowych.

Każdej inicjatywie podejmowanej przez człowieka towarzyszy ryzyko, a więc prawdopodobieństwo wystąpienia wydarzeń, które przy podejmowaniu działania nie było brane pod uwagę. W praktyce ryzyko określane jest jako zagrożenie niezrealizowania zaplanowanego celu.

Klasyfikacja ryzyka w działalności bankowej

Współczesnej działalności banków w gospodarce narodowej (banki są przedsiębiorstwami, które przejmują wiele czynności finansowych jednostek gospodarczych i gospodarstw domowych), a co za tym idzie – funkcjom, które pełnią (pośrednik, płatnik, gwarant) towarzyszy nieodłączne ryzyko (Buschgen 1997).

Znawcy przedmiotu w swych publikacjach podają różne określenia ryzyka bankowego, jak też jego klasyfikację.

W pracy *Współczesny bank* występuje podział ryzyka na dwie główne grupy ze względu na dużą różnorodność ryzyk, jak też występujące trudności jego pomiaru:

- 1) Ryzyko przewidywalne, tj. takie, które można przewidzieć, a następnie zredukować jego skutki. Do tej grupy zaliczamy ryzyka: kapitałowe, kredytowe, płynności, stopy procentowej, walutowe, operacyjne.
- 2) Ryzyko trudne do przewidzenia wywołane czynnikami pochodzącymi z makrootoczenia banku, np.: regulacji prawnych, sytuacji politycznej, zmian technologicznych, trendów socjologicznych, konkurencji rynkowej (Jaworski 1999).

Świadomość wystąpienia ryzyka oraz zdolność jego zidentyfikowania umożliwia sprawne zarządzanie nim. W sytuacjach trudnych do przewidzenia bank musi podejmować działania dostosowawcze. Im wcześniej będzie zapobiegać występowaniu sytuacji niekorzystnych dla banku, tym skutki ryzyka będą redukowane do minimum.

Inną próbę klasyfikacji ryzyka podejmuje Z. Zawadzka (1996). Biorąc pod uwagę horyzont czasowy wyróżnia:

- ryzyka strategiczne,
- ryzyka operacyjne.

B. Gruszka i Z. Zawadzka poddają analizie ryzyko, dzieląc je na ryzyko pojedynczej transakcji i ryzyko łączne. Ryzyko pojedynczej transakcji określone jest jako prawdopodobieństwo wystąpienia pojedynczych zagrożeń oraz stopnia zależności między nimi. Im mniejsza zależność między pojedynczymi zagrożeniami, tym mniejsze ryzyko łączne (Gruszka, Zawadzka 1992).

W *Zarządzaniu ryzykiem systemu finansowego* J.K. Solarz (2008) wyróżnia:

- ryzyko kredytowe – niedotrzymanie przez strony warunków umowy,
- ryzyko rynkowe – straty dla pozycji bilansowych i pozabilansowych banku spowodowane ruchem cen na rynku;
- ryzyko operacyjne – powstałe w wyniku nieodpowiednich procedur z udziałem ludzi w instytucji bankowej lub na skutek czynników zewnętrznych.

Współzależność pomiędzy wymienionymi rodzajami ryzyka tworzy ryzyko systemowe.

Przedstawione rodzaje ryzyka nie wyczerpują wszystkich możliwości na dzień analizy. Zmiany dokonujące się we współczesnej gospodarce światowej oraz jej globalizacja będą powodować powstawanie kolejnych rodzajów ryzyka (Zawadzka 1996).

Obserwacja obecnej rzeczywistości gospodarczej poparta praktyką bankową stanowi podstawę do stwierdzenia, że ryzyko bankowe wzrasta z roku na rok. W związku ze wzrostem ryzyka bankowego wprowadzono normy

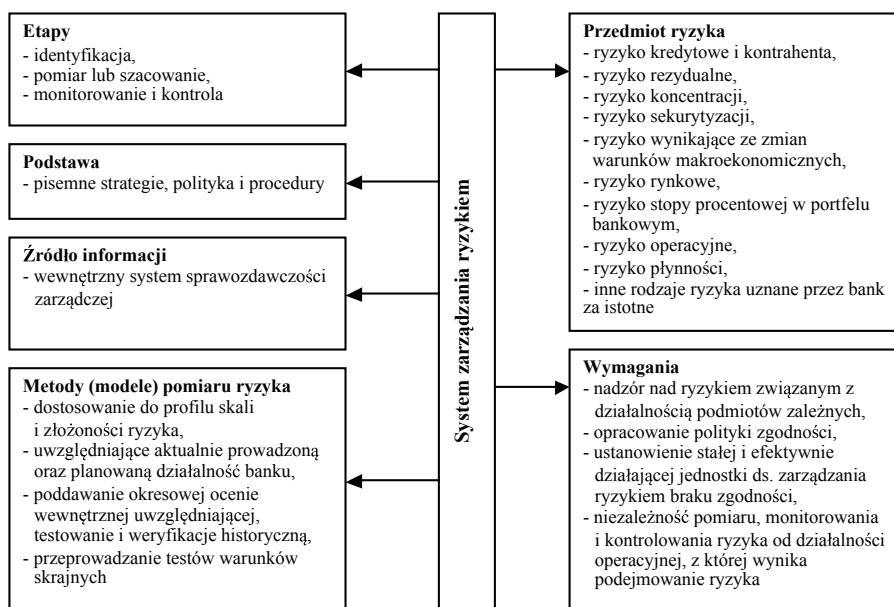
prawne ograniczające jego podejmowanie. Na forum międzynarodowym instytucją, która zajmuje się opracowywaniem przepisów prawnych regulujących funkcjonowanie systemu bankowego jest Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, działający przy Banku Rozliczeń Międzynarodowych w Bazylei. Regulacje Komitetu nie są wiążące, ale większość krajów uwzględnia je w swoim ustawodawstwie.

Obecnie głównym źródłem podziału ryzyka kredytowego są regulacje kapitałowe *Bazylea 2* oraz *Bazylea 3* (Iwonicz-Drozdowska 2012c; Szelańska 2012; Żółtkowski 2007).

Zarządzanie ryzykiem bankowym

Zagadnienie ryzyka związane z funkcjonowaniem przedsiębiorstwa bankowego jest bardzo skomplikowane z uwagi na znaczną liczbę występujących poszczególnych rodzajów ryzyka, które w dużej mierze są od siebie zależne.

Schemat 1. System zintegrowanego zarządzania ryzykiem bankowym

Źródło: Capiga (2010), s. 81).

Zarządzanie ryzykiem bankowym nie oznacza zarządzania poszczególnymi rodzajami ryzyka, lecz tworzy całość systemu zarządzania bankiem. Traktowane jest jako systemowe i zintegrowane. Takie podejście związane jest

z tym, że poszczególne rodzaje ryzyka nie występują samodzielnie, ale są ze sobą powiązane.

Elementy oraz zasady funkcjonowania zintegrowanego systemu zarządzania ryzykiem przedstawiono na schemacie 1.

Zintegrowane zarządzanie ryzykiem bankowym umożliwia efektywniejsze działanie banku z uwagi na standaryzację procesów i narzędzi do identyfikacji, pomiaru, szacowania i monitorowania poszczególnych rodzajów ryzyka.

Polityka zarządzania ryzykiem bankowym polega na określeniu różnych rodzajów ryzyka występujących w banku i określeniu poziomu ich akceptacji (Gwizdała 2011).

Ryzyko kredytowe jako element zarządzania bankiem

Na podstawie wytycznych dotyczących ogólnych norm prawnych banki mogą zarządzać ryzykiem kredytowym. Działania te powinny mieć charakter perspektywiczny, nie powinny być podejmowane sporadycznie, od przypadku do przypadku. Co do podziału ryzyka zdania są podzielone, natomiast odnośnie do analizy ryzyka i ograniczania występowania jego skutków podejście jest jednoznaczne, chociaż prezentowane z różną szczegółowością i w różnym ujęciu. Literatura z dziedziny bankowości podaje m.in. następujące etapy procesu zarządzania ryzykiem kredytowym:

- identyfikacja ryzyka,
- pomiar ryzyka,
- sterowanie ryzykiem,
- kontrola (Iwonicz-Drozdowska, Nowak 2002; Zawadzka 1996).

Identyfikacja ryzyka to określenie stopnia ryzyka, na które narażony jest bank w danym momencie. W tym celu konieczne jest podzielenie transakcji kredytowych zawieranych przez bank na określone, specyficzne grupy klientów.

Dla określenia, do jakiej grupy można zakwalifikować dane ryzyko, wskazane jest ustalenie metody jego pomiaru. Mogą być stosowane bardzo proste sposoby oraz złożone modele ekonometryczne, które pozwalają budować różne scenariusze sytuacji, od bardziej optymistycznych do pesymistycznych. Pozwalają one szacować na tej podstawie przychody i wydatki. Przy analizie ryzyka niezbędne jest rozdzielenie ryzyka na pojedynczą transakcję i ryzyko łączne. Ryzyko łączne nie jest sumą zagrożeń pojedynczych transakcji, ponieważ są one od siebie zależne. Byłoby tak, gdyby były od siebie niezależne. Im mniejsze współzależności między poszczególnymi pojedynczymi zagrożeniami i prawdopodobieństwo ich występowania, tym mniejsze ryzyko dla banku. Wielkość ryzyka należy analizować w relacji do posiadanego kapitału, rezerw i wyników finansowych. Dla małego banku strata w danej wysokości może być zagrożeniem egzystencji, natomiast dla dużego nie stanowi problemu.

Trzeci etap, tj. sterowanie ryzykiem, polega na podejmowaniu działań kształtujących poziom ryzyka tak, aby nie przekroczyć jego rozmiarów.

Ostatni etap zarządzania ryzykiem kredytowym stanowi kontrola i monitoring. W ramach tych działań badana jest skuteczność i zgodność z regulacjami nadzorczymi czynności podejmowanych w celu ograniczania ryzyka do założonych rozmiarów.

W ramach wyżej wymienionych etapów procesu zarządzania ryzykiem kredytowym w stosunku do pojedynczej ekspozycji kredytowej jak i całego portfela kredytowego podejmowane są różne działania polegające na jego ograniczaniu. Działania te przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Metody ograniczania ryzyka kredytowego w bankach spółdzielczych w Polsce

Rodzaj ekspozycji	Metoda działania (ograniczania ryzyka kredytowego)	Uwagi
Pojedyncza ekspozycja kredytowa	Procedury kredytowe	Przedstawiają szczegółowy opis prac na każdym etapie udzielania kredytu.
	Badanie zdolności i wiarygodności wnioskodawcy	Mają one szczególne znaczenie dla banku, ponieważ decydują o powodzeniu danej transakcji kredytowej. Forma oraz zakres analiz powinny być uzależnione od wielu czynników, np. wielkości kredytowanego podmiotu, rodzaju prowadzonej działalności, wysokości kredytu itp.
	Zabezpieczenie kredytu	Zabezpieczenia przyjmowane są w celu zminimalizowania straty w przypadku wystąpienia w przyszłości zagrożeń utrudniających lub nawet uniemożliwiających wywiązanie się kredytobiorcy z umowy.
	Zapisy umowy kredytowej	Skuteczność odzyskania kredytu zależy od warunków zawartych w umowie oraz poprawności jej sporządzenia.
	Transfer ryzyka	Dzielenie ryzyka kredytowego poprzez rozłożenie go na wszystkich uczestników, np.: konsorcjum, instytucji ubezpieczeniowych.
	Monitoring ekspozycji kredytowej	Bieżąca obserwacja kredytu i kredytobiorcy, inspektor kredytowy jest dostarczycielem aktualnych i rzetelnych danych do bazy informacji o kliencie.
	Ograniczenie wysokości kredytu poprzez stosowanie jednostkowych limitów	Powodują dywersyfikację kredytów.
	Działania organizacyjno-kadrowe polegające na odpowiednim doborze kadr	Doświadczony personel potrafi właściwie ocenić ryzyko wynikające z danej transakcji kredytowej.
	Wykorzystanie systemów informatycznych	Zastosowanie systemów informatycznych ma na celu usprawnienie oceny ryzyka transakcji.

Łączne zaangażowanie kredytowe banku	Procedury kredytowe	Przedstawiają szczegółowy opis prac na etapie analizy ryzyka związanego z łącznym zaangażowaniem kredytowym.
	Transfer ryzyka	Rozkład ryzyka na inne instytucje, np. ubezpieczeniowe. Ubezpieczenie kredytów spełnia funkcje: - prewencyjną – umożliwia selekcję kredytobiorców, tzn. zmniejsza ryzyko udzielenia kredytu klientom, u których mogą wystąpić trudności ze spłatą, - kompensacyjną – dotyczy pokrycia strat banku w związku z niewypłacalnością kredytobiorcy, - stymulacyjną – zmniejsza ryzyko prowadzenia działalności, - usługową – firmy ubezpieczeniowe udostępniają informacje o współpracy klientów z innymi kontrahentami (Emerling 2008).
	Monitoring kredytowy portfela w różnych przekrojach (przegląd należności, rezerwy celowe)	Uruchomienie tego systemu wpływa z zapisu ustawowego związanego z kształtowaniem się na poziomie banku współczynnika wypłacalności, poziomu rezerw celowych, koncentracji zaangażowania kredytowego czy wysokości zadłużenia większych kredytobiorców.
	Dywersyfikacja kredytów	Rozproszenie ryzyka zapobiega okolicznościom, w których zbyt duża liczba dłużników będzie miała trudności w dotrzymaniu terminów spłaty poszczególnych rat.
	System informacji o kredytach	Parametry charakteryzujące ten system będą się kształtować w zależności od skali, wielkości oraz struktury portfela kredytowego.
	Wymogi kapitałowe	Uzależniają akcję kredytową od funduszy własnych banku.
	Kontrola wewnętrzna	Identyfikuje obszary zagrożeń i monitoruje ryzyko kredytowe.
	Działania organizacyjno-kadrowe polegające na odpowiednim doborze kadr	Właściwy dobór pracowników powoduje właściwe zarządzanie ryzykiem kredytowym.
	Wykorzystanie systemów informatycznych	Zastosowanie systemów informatycznych ma na celu usprawnienie zarządzania ryzykiem kredytowym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Jakość aktywów. Portfel kredytowy, ryzyko i zarządzanie* (2007); Wiatr (2011); Zawadzka (1996); Iwonicz-Drozdowska (2012b).

Znaczenie krajowych regulacji prawnych w zakresie zarządzania ryzykiem kredytowym w bankach spółdzielczych w Polsce

Zarządzanie ryzykiem kredytowym banków spółdzielczych regulują następujące dokumenty:

- ustawa Prawo bankowe,
- uchwały KNF (Nowa Umowa Kapitałowa),
- Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków,
- rekomendacje nadzorcze.

Z ustawy Prawo bankowe wynika, że „działalność banków, oddziałów i przedstawicielstw banków zagranicznych, oddziałów i przedstawicielstw instytucji kredytowych podlega nadzorowi bankowemu sprawowanemu przez Komisję Nadzoru Finansowego”¹.

Czynności KNF polegają na:

- ocenie sytuacji finansowej banków w szerokim zakresie,
- badaniu jakości zarządzania ryzykiem bankowym i systemem kontroli wewnętrznej,
- badaniu zgodności udzielania kredytów z obowiązującymi przepisami prawa,
- badaniu zabezpieczeń i terminowości spłaty kredytów,
- badaniu przestrzegania limitów,
- ocenie procesu identyfikacji, monitorowania oraz kontroli koncentracji zaangażowań, w tym dużych zaangażowań,
- badaniu norm dopuszczalnego ryzyka w działalności banku,
- dokonywaniu oceny szacowania kapitału wewnętrznego².

Prawo Bankowe i uchwały Komisji Nadzoru Bankowego, znowelizowane przez Komisję Nadzoru Finansowego (następcę KNB) są jednolite dla wszystkich banków, tj. dużych banków komercyjnych, i polskich banków lokalnych. Prawo bankowe zawiera najważniejsze ustalenia ramowe. Są to:

- limity koncentracji – dywersyfikacja portfela kredytów³,
- rodzaje funduszy własnych – zapewnienie bezpieczeństwa finansowego⁴,
- adekwatność kapitałowa – suma wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka⁵.

¹ Art. 131.1 ustawy Prawo bankowe (Dz.U. z 1997 r., Nr 140, poz. 939 z późn. zm).

² Tamże, Art. 133.2.

³ Tamże, Art. 71.

⁴ Tamże, Art. 127.

⁵ Tamże, Art. 128.

Zgodnie z Prawem bankowym, KNF określa w drodze uchwał szczególności dotyczące norm ostrożnościowych oraz zakres ich stosowania. Należą do nich następujące uchwały:

- 434/2010 – fundusze własne (określa sposób zaliczania innych pozycji banku do funduszy podstawowych),
- 76/2010 – wymogi kapitałowe (reguluje sposób wyznaczania wymogów kapitałowych funduszami własnymi),
- 258/2011 – filar II,
- 368/2010 – filar III,
- 384/2008, 2008/2011 – limity koncentracji.

Pprojekty uchwał KNF stanowią delegację zawartą w przepisach NUK.

Oprócz uchwał, KNF przygotowuje dla banków rekomendacje. Są one podpowiedzią, a nie nakazem. W praktyce jednak kwestie zawarte w rekomendacjach są egzekwowane przez organy nadzorcze.

Ryzyka kredytowego dotyczą rekomendacje H, S, T⁶. Uchwały i rekomendacje ulegają zmianom z uwagi na doświadczenia kryzysów finansowych.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami wyróżniamy instrumenty, których celem jest pokrywanie ryzyka związanego z działalnością banków. Są to:

- rezerwy celowe⁷,
- rezerwy na ryzyko ogólne⁸,
- fundusz ogólnego ryzyka⁹.

Rezerwy celowe/odpisy tworzone są na pokrycie ryzyka wynikającego z danej ekspozycji kredytowej, natomiast rezerwy na ryzyko ogólne i fundusz ogólnego ryzyka stanowią kolejne źródło pokrywania strat banku. Poziom rezerw celowych i rezerw na ryzyko ogólne muszą umożliwić pokrycie faktycznych oraz potencjalnych strat portfela kredytowego banku.

Każdy bank posiada, przyjętą wewnętrznymi regulacjami, strukturę organizacyjną. Zarząd i rada nadzorcza są organami banku odpowiedzialnymi za zarządzanie ryzykiem bankowym. „Zarząd banku projektuje, wprowadza oraz zapewnia działanie systemu zarządzania”¹⁰, natomiast „Rada nadzorcza banku sprawuje nadzór nad wprowadzeniem systemu zarządzania oraz ocenia adekwatność i skuteczność tego systemu”¹¹.

⁶ S – dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi finansującymi nieruchomości oraz zabezpieczonymi hipotecznie; T – dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych; H – dotycząca kontroli wewnętrznej w banku.

⁷ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków.

⁸ Art.130 ustawy Prawo bankowe (Dz.U. z 1997 r., Nr 140, poz. 939 z późn. zm.).

⁹ Tamże, Art.127 ust 3 pkt 2 c.

¹⁰ Tamże, Art. 9a.1.

¹¹ Tamże, Art. 9a.2.

Zgodnie z Prawem bankowym oraz obowiązującymi uchwałami KNF to zarząd banku jest odpowiedzialny za przygotowanie i wdrożenie regulacji ostrożnościowych.

W odniesieniu do rekomendacji mających wpływ na ryzyko kredytowe rolę zarządu i rady nadzorczej przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Rola organów banku w zarządzaniu ryzykiem kredytowym w świetle wybranych rekomendacji KNF

Rekomendacja	Rola zarządu wykonawcza	Rola rady nadzorczej – kontrolna	Uwagi
H – dotycząca kontroli wewnętrznej w banku – uchwała 383/2008 KNF określa nowe zadania w zakresie kontroli wewnętrznej	Zarząd: - opracowuje i wdraża system kontroli wewnętrznej, w ramach którego następuje badanie zgodności z przepisami prawa i regulacjami wewnętrznymi, - odpowiada za wprowadzenie ustaleń rady nadzorczej dotyczących systemu funkcjonowania kontroli wewnętrznej oraz ich przestrzeganie.	Rada nadzorcza: - odpowiedzialna jest za zapewnienie skutecznego nadzoru nad funkcjonowaniem systemu kontroli wewnętrznej.	
S – dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi finansującymi nieruchomości oraz zabezpieczonymi hipotecznie	Zarząd: - odpowiada za przyjęcie polityki zarządzania ryzykiem ekspozycji kredytowych finansujących nieruchomości, - wyznacza osoby odpowiedzialne za wprowadzenie polityki - dokonuje okresowych ocen przyjętej polityki - informuje radę nadzorczą o wynikach dokonanej oceny	Rada nadzorcza: - nadzoruje realizację opracowanej i zatwierdzonej przez Zarząd banku polityki zarządzania ryzykiem ekspozycji kredytowych finansujących nieruchomości, - analizuje i ocenia informacje przekazane przez zarząd oraz komórkę kontroli wewnętrznej	
T – dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych	Zarząd: - odpowiada za przyjęcie polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych, - wyznacza osoby odpowiedzialne za wprowadzenie polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych, - dokonuje oceny przyjętej polityki - informuje radę nadzorczą o poziomie ryzyka, wykorzystaniu limitów.	Rada nadzorcza: - nadzoruje realizację opracowanej i zatwierdzonej przez Zarząd banku polityki, - analizuje i ocenia informacje przekazane przez zarząd oraz komórkę kontroli wewnętrznej.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie rekomendacji KNF.

W przypadku niewypełnienia przez bank obowiązków wynikających z ustawy Prawo bankowe oraz regulacji KNF nadzorca może nałożyć karę o charakterze finansowym lub niefinansowym¹².

Regulacje nadzorcze mają kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa systemu finansowego w szerszym kontekście, natomiast w węższym znaczeniu wpływają na warunki działalności bankowej oraz kondycję ekonomiczno-finansową banków. Jednak wśród specjalistów trwają dyskusje dotyczące tego, czy tak restrykcyjne podejście jest zasadne wobec regulowania działalności banków (Iwonicz-Drozdowska 2012a).

Chociaż regulacje nadzorcze były wypracowywane przez dziesięciolecia, istnieją wątpliwości co do tego, na jakim poziomie powinna być ustalona ich restrykcyjność. Zaostrzeniem regulacji nie zawsze można doprowadzić do spodziewanych rezultatów. Na przykład, zwiększenie funduszy własnych, w celu poprawy bezpieczeństwa banków, związane jest z wypracowaniem odpowiednich wyników finansowych, a to wymaga zwiększonej ekspozycji na ryzyko. Można sądzić, że wówczas banki podejmą te ryzyka, które nie wymagają oceny wynikającej z obowiązujących regulacji nadzorczych (Iwonicz-Drozdowska 2012a).

W odniesieniu do banków spółdzielczych, na zarządzanie ryzykiem kredytowym, oprócz wyżej wymienionych regulacji prawnych, ma wpływ ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających. W zakresie nie uregulowanym tą ustawą oraz ustawą Prawo bankowe stosuje się Prawo spółdzielcze oraz inne ogólnie obowiązujące przepisy prawa. Z wyżej wymienionych ustaw wynika, że bank spółdzielczy jest jednocześnie bankiem i spółdzielnią, a to wpływa na zasady jego działania oraz cele.

Rozwiązania prawne dotyczące bankowości spółdzielczej powodują ograniczenie zakresu działania tych banków w następujących płaszczyznach:

- podmiotowej – ograniczenie transakcji do określonej grupy klientów;
- przedmiotowej – ograniczenie katalogu czynności, który mogą wykonywać na własny rachunek i we własnym imieniu;
- terytorialnej – ograniczenie obszaru działania banku (Szyszko 2009).

Ograniczenie działalności banków spółdzielczych powoduje, że kierują one swoją ofertę do rozpoznanego środowiska, najbliższej społeczności.

Banki to podmioty gospodarcze, których działalność jest w większym stopniu kontrolowana i regulowana niż innych jednostek gospodarczych. Wynika to z faktu, że są to podmioty nastawione na generowanie zysku, a jednocześnie są to instytucje zaufania publicznego. Dlatego też zarządzanie ryzykiem kredytowym w bankach jest uwarunkowane istniejącymi wymogami nadzorczymi, które banki muszą uwzględniać w wewnętrznych procedurach kredytowych.

¹² Art. 138 ustawy Prawo bankowe (Dz.U. z 1997 r., Nr 140, poz. 939 z późn. zm.).

Kierunki dalszego doskonalenia metod ograniczania ryzyka kredytowego w bankach spółdzielczych w Polsce

Środowisko, w którym działają banki ulega nieustannym zmianom, dlatego też będą następować zmiany w stosowanych przez nich metodach ograniczania ryzyka kredytowego. Kierunki zmian będzie nakreślać kształt regulacji prawnych w zakresie zarządzania ryzykiem kredytowym. Szczególnie w XXI wieku ich kształt uległ zasadniczym zmianom. W zakresie działania banków spółdzielczych zmiany te zostały zapoczątkowane zastąpieniem ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o restrukturyzacji banków spółdzielczych i Banku Gospodarki Żywnościowej ustawą z dnia 7 grudnia 2000 roku o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających. Kilkakrotnie nowelizowano ustawę Prawo bankowe oraz Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków. Nie bez znaczenia dla zarządzania ryzykiem kredytowym są uchwały KNF wynikające z Nowej Umowy Kapitałowej¹³ oraz Rekomendacje.

Doskonalenie metod ograniczania ryzyka kredytowego wynikać będzie między innymi z dostosowania się banków do wymogów nadzorczych w zakresie zarządzania ryzykiem kredytowym wynikających z ww. uchwał, np. dostosowanie systemu informatycznego do wymaganej sprawozdawczości, wyliczania wymogu kapitałowego, koniecznością pozyskiwania informacji i potencjalnych kredytobiorców z zewnętrznych baz danych. Ponadto, w związku z napływem środków z UE na obszarach obsługiwanych przez banki spółdzielcze będą powstawały nowe formy działalności, tj. działalności ukierunkowanej na drobne usługi. Wiąże się to z koniecznością wprowadzania zróżnicowanych produktów kredytowych spełniających potrzeby i oczekiwania różnych grup klientów. Spowoduje to także konieczność podjęcia działań w zakresie zmiany sposobu podejścia do metod ograniczania ryzyka kredytowego.

Niektóre metody ograniczania ryzyka kredytowego w działalności kredytowej banków spółdzielczych w odniesieniu do pojedynczej ekspozycji

¹³ Działalności kredytowej banków spółdzielczych dotyczą uchwały: 76/2010 – w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka oraz uchwała w sprawie ustalenia wiążących banki norm płynności; 324/2011 – zmieniająca ww. Uchwałę; 434/2010 – w sprawie innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy podstawowych banku, ich wysokości, zakresu i warunków ich zaliczania do funduszy podstawowych banku; 258/2011 – w sprawie szczegółowych zasad funkcjonowania systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej oraz szczegółowych warunków szacowania przez banki kapitału wewnętrznego i dokonywania przeglądu procesu szacowania i utrzymywania kapitału wewnętrznego oraz zasad ustalania polityki zmiennych składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze w banku; 385/2008 – w sprawie szczegółowych zasad i sposobu ogłaszania przez banki informacji o charakterze jakościowym i ilościowym dotyczących adekwatności kapitałowej oraz zakresu informacji podlegających ogłaszaniu; 384/2008 – w sprawie wymagań dotyczących identyfikacji, monitorowania i kontroli koncentracji zaangażowań, w tym dużych zaangażowań; 208/2011 – w sprawie szczegółowych zasad i warunków uwzględniania zaangażowań przy ustalaniu przestrzegania limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań.

kredytowej, jak i całego portfela mają tak duże znaczenie, że niezbędne jest dalsze ich doskonalenie. Jedną z nich jest ocena sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorców. Zdaniem S.M. Wiatra, to właśnie zdolność kredytowa jest podstawowym elementem systemu zarządzania indywidualnym ryzykiem kredytowym. Związana jest ona z wychwyceniem wszystkich elementów zagrożeń, ich sklasyfikowaniem i ustaleniem skali ryzyka możliwego do zaakceptowania przez bank (Wiatr 2011).

W ramach czynności podejmowanych przez banki spółdzielcze w zakresie oceny zdolności kredytowej niezbędne jest uzyskiwanie informacji o kredytobiorcy przez współpracę z instytucjami gromadzącymi informacje o dłużnikach. Zadania te wypływają obecnie z rekomendacji T dotyczącej dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych.

Jedną z zewnętrznych instytucji posiadającą informacje na temat zobowiązań kredytobiorców jest Biuro Informacji Kredytowej (BIK). Po pierwsze – przekazywane informacje stanowią pomoc dla banków przy ocenie zdolności kredytowej klienta. Po drugie – korzystanie z bazy BIK pozwala na monitorowanie klienta już w trakcie trwania umowy kredytowej. Bank za pośrednictwem biura może przez cały czas trwania umowy sprawdzać, jak przebiega spłata. Po trzecie – BIK oferuje bankom korzystanie z usług dodatkowych, tj. przede wszystkim ze scoringu czyli oceny punktowej wiarygodności klienta. Razem z raportem kredytowym banki mogą otrzymywać dodatkowy raport *scoringowy*, który może być uwzględniany przy analizie wniosku kredytowego.

Korzystanie ze źródeł zewnętrznych pozwala na weryfikację danych i oświadczeń składanych przez kredytobiorcę. Skutkuje to poprawą płatności kredytobiorców, mniejszymi kosztami windykacji, krótszym czasem podejmowania decyzji kredytowych oraz ochroną przed niesolidnymi klientami (Matusiak 2007a; 2007b).

Następnym obszarem wymagającym nieustannych obserwacji i udoskonalień jest dobór odpowiednich zabezpieczeń kredytów. Wynika to z rangi zabezpieczenia w procesie ograniczania ryzyka kredytowego i stanowi wtórne źródło spłaty kredytu. Uchybienia przy zabezpieczeniu spłaty kredytu mogą prowadzić bezpośrednio do strat, a pośrednio do zachwiania płynnością banku. Dlatego też przy doborze zabezpieczeń bank powinien przeanalizować następujące czynniki:

- zaproponowane zabezpieczenia oceniać w zakresie jego własności, wartości oraz zbywalności;
- nie przyjmować zabezpieczeń kredytu, których wartość w całości uzależniona jest od powodzenia przedsięwzięcia będącego przedmiotem kredytowania;
- ustalając zabezpieczenia należy wziąć pod uwagę przewidywany koszt postępowania egzekucyjnego lub koszty zaspokojenia banku w inny sposób;

- stosować różne formy zabezpieczeń jednocześnie (*Jakość aktywów...* 2007, s. 21–28).

Dobór zabezpieczeń jest bardzo ważny z uwagi na to, że nie ma całkowicie pewnych i gwarantujących pełną skuteczność zabezpieczeń. Nawet tak dobre zabezpieczenie jak gwarancja bankowa może okazać się nieskuteczne w przypadku upadłości banku. Przy zabezpieczeniu kredytu celowe jest zatem dążenie do uzyskania zabezpieczenia w różnej formie, np. przewłaszczenia i hipoteki. Wówczas istnieje możliwość zaspokojenia w pierwszej kolejności z ruchomości, a następnie ze środków uzyskanych z egzekucji nieruchomości. Przy dużych kredytach banki spółdzielcze nie powinny odstępować od zabezpieczeń droższych, ale pewniejszych, dotyczy to ustanowienia hipoteki na nieruchomości osoby trzeciej.

Należy podnieść następujące kwestie dotyczące zabezpieczeń. Po pierwsze, niektóre rodzaje kredytów powinny być zabezpieczane w formie hipoteki. Dotyczy to np. kredytów udzielanych na zakup nieruchomości. Po drugie, jako zabezpieczenie nie może być wykorzystywane poręczenie cywilne z powodu współczynnika LtV, tj. relacje zabezpieczenia do wysokości kredytu. Na sektor nieruchomości trzeba patrzeć ostrożnie, z uwagi na niestabilny rynek cen. J. Łaszek wyraża pogląd, że w Polsce rynek nieruchomości mieszkaniowych, komercyjnych, mieszkań na wynajem i własnościowych jest rynkiem niedoskonałym (Łaszek 2012).

Kierunki działań banków spółdzielczych w zakresie zabezpieczeń na nieruchomościach określa Rekomendacja S. Odnosi się ona do takich kwestii, jak identyfikacja, zarządzanie i nadzór ryzyka związanego z rynkiem nieruchomości. Obejmuje również inne obszary finansowane przez banki, w których zabezpieczeniem jest hipoteka. Zapisy Rekomendacji zwracają uwagę na korzystanie przez banki z zewnętrznych baz danych dotyczących rynku nieruchomości oraz tworzenie własnych.

Odpowiednio dobrane zabezpieczenie kredytu może decydować o powodzeniu danej transakcji kredytowej, ponieważ dochodzenie praw banku niejednokrotnie może sprawiać wiele problemów w przypadku popełnienia błędu na etapie zabezpieczania kredytu. Zagrożenie dla banków związane z rynkiem nieruchomości wynika między innymi z niskiej skuteczności dochodzenia roszczeń przez banki (Rekomendacja S, s. 2).

O rosnącym znaczeniu zabezpieczenia ekspozycji kredytowej świadczy fakt, że Nowa Umowa Kapitałowa poszerzyła możliwości stosowania zabezpieczeń prawnych w celu redukcji ryzyka kredytowego¹⁴. Skala kompensowania ryzyka zabezpieczeniami zależy od stosowanej w danym banku metody redukcji ryzyka, tj. ochrony rzeczywistej lub nierzeczywistej. M.S. Wiatr wskazuje, że zabezpieczenia prawne ekspozycji kredytowych spełniają różne funkcje. Oprócz

¹⁴ Załącznik nr 4 i 17 do uchwały 76/2010 KNF.

funkcji ochronnej, zabezpieczającej odzyskanie kredytu, spełniają funkcję korekty transakcji kredytowej oraz dają możliwość pomniejszenia podstaw tworzenia rezerw celowych (Wiatr 2011).

Ze względu na mniej lub bardziej ważne cechy różnych zabezpieczeń stosowanych przez banki spółdzielcze w ograniczaniu ryzyka kredytowego należy wskazać, że mogłyby one korzystać z ubezpieczeń kredytów, co jest chociaż częściową ochroną dla banku przed ryzykiem niewypłacalności kredytobiorcy. Z uwagi na dużą konkurencję na rynku usług ubezpieczeniowych istnieją możliwości zawierania umów ubezpieczeniowych dla wszystkich rodzajów produktów kredytowych. Umowy mogą być indywidualnie negocjowane między bankiem spółdzielczym a zakładem ubezpieczeniowym, w zależności od potrzeb kredytobiorcy oraz dla produktów o cechach wspólnych. Wówczas ubezpieczenie może obejmować cały portfel umów. Ponieważ banki spółdzielcze stają się bankami uniwersalnymi, udzielają różnych kredytów i rozszerzają teren działania, ubezpieczenie kredytu będzie nabierało coraz większego znaczenia. Dotyczy to kredytów udzielanych na nieruchomości, ruchomości oraz już zabezpieczonych w innych formach.

Ubezpieczenie kredytu jest korzystne dla banku, gdyż:

- 1) suma ubezpieczenia obejmuje kwotę udzielonego kredytu oraz odsetki umowne,
- 2) kredytodawca może maksymalnie obniżyć koszty windykacji, bowiem gdy klient zaprzestanie spłaty kredytu, bank zwraca się do ubezpieczyciela o spłatę z jego środków.

Ponadto banki spółdzielcze powinny zabezpieczać kredyty w formie gwarancji.

Z punktu widzenia kredytodawcy gwarancja jest jednym z najlepszych zabezpieczeń prawnych kredytu, pod warunkiem, że została wystawiona przez podmiot o dobrej sytuacji ekonomiczno-finansowej.

W obowiązujących uchwałach KNF coraz więcej miejsca zajmuje aspekt kontroli wewnętrznej. Ponieważ kontrolę powinny przeprowadzać tylko osoby mające wiedzę, umiejętności i doświadczenie w wykonywaniu czynności kontrolnych w banku, celowe jest zaproponowanie pełnienia tych funkcji byłym pracownikom GINB, co prawdopodobnie będzie przynosić oczekiwane rezultaty.

Dobór pracowników do przeprowadzania kontroli instytucjonalnej w wydziale kredytów jest bardzo trudny ze względu na zmieniające się sposoby pracy, nowe czynności, rozwój informatyzacji itp. Byłoby właściwe, aby do pracy angażowano młode, zdolne osoby, które zdobywając wiedzę pod okiem doświadczonych pracowników mogłyby w przyszłości pełnić ich funkcje. Taki pogląd podziela również K. Winiarska. W tej pracy doświadczenie i wycucie są niezbędnymi atrybutami dobrego pracownika banku (Winiarska 2006).

Stosowanie metod do pomiaru i oceny ryzyka kredytowego oraz analiz sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorców, wynikających z obecnych regulacji nadzorczych stwarzają konieczność inwestowania przez banki spółdzielcze w nowoczesne rozwiązania informatyczne.

W przypadku metod wskaźnikowych stosowanych do oceny zdolności kredytowej niezbędny jest np. arkusz kalkulacyjny umożliwiający zapisanie na stałe algorytmów wyliczania poszczególnych wskaźników. Daje to dużą wygodę analitykowi, który po wprowadzeniu podstawowych danych uzyskuje informacje o wymaganych wskaźnikach. Dobrą praktyką jest udostępnienie wszystkim pracownikom jednego, zawsze aktualnego narzędzia, spójnego z metodyką wyliczania zdolności kredytowej. Kalkulatory takie, zazwyczaj dostępne za pomocą przeglądarki internetowej, odwołują się do jednego źródła danych dostępnego na serwerze. Podejście to zapobiega wszelkiego rodzaju błędom, które mogą powstać podczas ręcznej analizy danych klienta. Istnienie takich narzędzi w banku ma kolejne zalety, a mianowicie umożliwia gromadzenie statystyk klientów ubiegających się o kredyt, automatyczny zapis i późniejszą analizę wniosków rozpatrywanych przez poszczególnych inspektorów kredytowych.

Do narzędzi informatycznych wspomagających niewątpliwie pracę inspektorów kredytowych należą hurtownie baz danych. W pewien sposób scalają one informacje również z innych systemów działających w banku. Stanowią też jedno, spójne, w założeniu zawsze aktualne, źródło informacji dla pracowników banku.

Na rynku istnieją obecnie oprogramowania służące do analizy statystycznej danych klientów. Narzędzia takie bezpośrednio odwołują się do bazy danych o klientach czyli hurtowni baz danych. Programy te są profesjonalnymi narzędziami, które pozwalają obliczać praktycznie wszystkie statystyki opisowe dla całej bazy klientów.

W. Żółtkowski ocenia, że poprawne realizowanie funkcji księgowych przez systemy informatyczne w bankach spółdzielczych jest niewystarczające (Żółtkowski 2011). Obecnie zarządzanie ryzykiem kredytowym wymaga informacji z różnych obszarów działania banku. W bankach spółdzielczych informacje te nie są gromadzone w jednej bazie, co utrudnia wykonywanie analiz porównawczych. Według G. Kotlińskiego, systemy informatyczne banków spółdzielczych, w obecnych warunkach, muszą spełniać wiele funkcji (Kotliński 2012). Na doskonałe zarządzanie bankiem, w tym ryzykiem kredytowym, ma wpływ między innymi „(...) wysoce efektywne wykorzystanie automatyzacji w banku dzięki najbardziej postępowym technologiom informatycznym, (...), ocenie efektywności nakładów na informatykę” (Solarz 1997, s. 90).

Rozwój technologii informatycznych oraz konieczność profesjonalnego zarządzania ryzykiem kredytowym wskazuje, że w przyszłości również w bankach spółdzielczych wspomaganie transakcji kredytowych nie będzie ograniczać się tylko do wymienionych wyżej zastosowań. Można sądzić, że

nastąpi pełniejsze ich wykorzystanie celem obniżenia kosztów w działalności kredytowej. Przyczyni się do tego poziom standaryzacji oferowanych usług i zakres informacji wykorzystywanych w ocenie zdolności kredytowej klienta.

Podsumowanie

Rozważania na temat przyszłości informatyzacji banków spółdzielczych można podsumować konkluzją: „w szybko zmieniającym się świecie używanie technologii jest koniecznością wymuszaną zarówno przez czynniki ekonomiczne (obniżka kosztów) jak i przez zmiany społeczno-kulturowe (np. tworzenie więzi społecznych tworzących technologie komunikacyjne). Nowoczesny bank to bank, który potrafi wykorzystać dostępne technologie do tworzenia wartości dla klienta, ale też do podnoszenia wartości samego siebie – zawsze w ramach odpowiedniego modelu biznesowego i w połączeniu z efektywnym modelem operacyjnym” (Wawrzyniak 2012, s. 441).

Rekrutacja kadr powinna uwzględniać bieżące i przyszłe potrzeby kadrowe. O wynikach pracy wydziału kredytów decydują pracownicy o wysokim poziomie kwalifikacji zawodowych, aktywni zawodowo. Oferują oni swoim klientom umiejętności i doświadczenie zawodowe. Dlatego też niezbędne jest, aby w wydziale kredytów pracował zespół osób w liczbie odpowiadającej jego potrzebom oraz nieustannie podnoszący kwalifikacje poprzez szkolenia.

Zmieniająca się sytuacja w bankowości spółdzielczej powoduje, że coraz większą rolę będzie odgrywał personel. Potrzeba szkolenia kadr pojawia się na skutek zmieniającego się w szybkim tempie sposobu pracy, postępu technicznego oraz zmian w zarządzaniu ryzykiem kredytowym, w związku z czym pojawiają się nowe problemy, których rozwiązywanie wymaga twórczego myślenia.

Należy wziąć pod uwagę zmniejszenie kadry w związku z przechodzeniem pracowników na emeryturę. Przyjęcia do pracy powinny następować tak, aby młodzi pracownicy mogli zdobyć odpowiednie kwalifikacje pod okiem pracowników z odpowiednim doświadczeniem zawodowym. Wiadomo, że w działalności bankowej nie można uniknąć ryzyka, ponieważ w momencie podejmowania decyzji nigdy nie dysponuje się pełną informacją o potencjalnym kredytobiorcy i nie zawsze można przewidzieć dalszy rozwój wydarzeń.

Szybki postęp techniczny oraz zmiany organizacyjne banków wymuszają konieczność zdobywania nowych kwalifikacji i poszerzania wiedzy posiadanej przez pracowników. Proces ten pod żadnym pozorem nie może zostać przerwany dla dobra bankowości spółdzielczej. „(...) Proces doskonalenia kadr w bankach powinien mieć charakter ciągły, a realizowany być może bądź w ramach szkoleń wewnętrznych (...), bądź zewnętrznych jednostkach dydaktycznych kształcących w różnych zakresach i na różnych poziomach specjalizacji (...)” (Grabowski 1998, s. 78). Z kolei J.K. Solarz wyraża pogląd, że

pracownicy bankowi powinni być kształceni w ściśle określonej specjalizacji, ponieważ tylko wiedza z wąskiej dziedziny bankowej jest źródłem przewagi konkurencyjnej (Solarz 1997). To pracownik kredytowy zajmuje stanowisko bezpośredniego obserwatora zmieniających się, specyficznych dla danego kredytobiorcy zjawisk. Często od umiejętności właściwego interpretowania tych zjawisk zależy minimalizacja ryzyka kredytowego, a tym samym pomyślność banku.

M. Iwonicz-Drozdowska wyraża opinię, że w strukturze każdego banku poświęcanie jak największej uwagi czynnikiowi ludzkiemu jest niezbędne. Umiejętność komunikowania się, wykorzystywania posiadanych informacji wpływa na zwiększenie bezpieczeństwa banku (Iwonicz-Drozdowska 2002).

Funkcje nadzoru i kontroli nad działalnością banku spółdzielczego sprawuje rada nadzorcza, natomiast zarząd reprezentuje go na zewnątrz. Pozytywnie na wyniki pracy rad nadzorczych wpłynąłby program szkoleń obejmujący następujące obszary, np.: uprawnienia i obowiązki członka rady nadzorczej banku spółdzielczego, misja i strategia banku, zarządzanie ryzykami banku spółdzielczego, procesy konsolidacji banków spółdzielczych, obrona banków spółdzielczych przed konkurencją itp.

Obecnie toczą się dyskusje nad zapisem w projekcie dyrektywy CRD IV Parlamentu Europejskiego o wyłączenie udziałów z funduszy własnych. Spowoduje to spadek kapitałów banków spółdzielczych. W wyniku realizacji tego zapisu do funduszy własnych zaliczane będą tylko środki własne i niepodzielony zysk. Zmiana ta, wynikająca z regulacji nadzorczych, może mieć bezpośrednio negatywny wpływ na wysokość kapitałów banków spółdzielczych, a pośrednio na ryzyko kredytowe. Kolejna zmiana, która będzie dotyczyć banków spółdzielczych, to zwiększenie ponad 8% wymogu kapitałowego, z uwagi na szacowanie kapitału na pokrycie innych niespodziewanych strat z tytułu ryzyka (NUK-Bazylea 3). W. Żółtkowski uważa, że zmiany te idą w kierunku kryteriów ilościowych, odchodzi się od kryteriów jakościowych (Żółtkowski 2012).

Uwzględniając niepewną sytuację na rynkach finansowych trudno jednoznacznie wskazać kierunki zmian w metodach ograniczania ryzyka kredytowego w bankach spółdzielczych (kolejne zmiany Rekomendacji T łagodzą warunki udzielania kredytów dla osób fizycznych). J.K. Solarz wyraża pogląd, że rozwój „banków spółdzielczych musi wychodzić z analizy otoczenia, w jakim one działają, potrzeb kraju, oraz spółdzielców, a nie wspomniania przeszłości” (Solarz 2000, s. 8). Na pewno wskazane jest takie spojrzenie, które uwzględni czynniki dające możliwość wykorzystania istniejących szans i uniknięcia zagrożeń.

Panuje dość powszechna ocena, iż obecnie banki spółdzielcze, mimo wielu trudności, potrafiły przystosować się do zmian w zarządzaniu ryzykiem kredytowym (Żółtkowski 2012), a zadecydowało o tym indywidualne podejście do każdego klienta ze strony banku, tzn. udokumentowane informacje popierane

są znajomością lokalnego środowiska. Niewątpliwie, do przystosowywania się banków spółdzielczych do nowych metod zarządzania ryzykiem kredytowym przyczynia się stabilna kadra oraz stali klienci banku.

Bibliografia

- Buschgen H.E. (1997), *Przedsiębiorstwo bankowe*, t. II, Poltext, Warszawa.
- Capiga M. (2010), *Zarządzanie bankiem*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Emerling I. (2008), *Działalność kredytowa banku komercyjnego*, Mariana, Wrocław.
- Grabowski, T. (1998), *Zarządzanie bankiem komercyjnym*, (w:) Opolski K., *ABC... Bankowości*, Olimpus CeiRB, Warszawa.
- Gruszka B, Zawadzka Z. (1992), *Ryzyko w działalności bankowej. Zabezpieczenia systemowe*, SGH, Warszawa.
- Gwizdała J. (2011), *Ryzyko kredytowe w działalności banku komercyjnego*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk.
- Iwonicz-Drozdowska M. (2002), *Działania banków*, (w:) Iwonicz-Drozdowska M., *Kryzysy bankowe. Przyczyny i rozwiązania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Iwonicz-Drozdowska M. (2012), *Regulacje nadzorcze a zarządzanie ryzykiem*, (w:) Iwonicz-Drozdowska M., *Zarządzanie ryzykiem bankowym*, Poltext, Warszawa.
- Iwonicz-Drozdowska M. (2012), *Zarządzanie ryzykiem bankowym*, Poltext, Warszawa.
- Iwonicz-Drozdowska M. (2012), *Klasyfikacja ryzyka w działalności banku. Charakterystyka rodzajów ryzyka*, Poltext, Warszawa.
- Iwonicz-Drozdowska M., Nowak A. (2002), *Ryzyko bankowe*, SGH, Warszawa.
- Jakość aktywów. Portfel kredytowy, ryzyko i zarządzanie* (2007), NBP, GINB, Warszawa.
- Jaworski W. (1999), *Współczesny bank*, Poltext, Warszawa.
- Kalinowski M. (2012), *Ryzyko walutowe. Zarządzanie ryzykiem w przedsiębiorstwie*, CeDeWu, Warszawa.
- Konkrety, nie wizje*, raport z konferencji *Nowe otwarcie dla spółdzielczości* (2012), „NBS”, nr 6, CPBiI, Warszawa.
- Kotliński G. (2012), *Problemy informatyzacji działalności banków spółdzielczych*, w: Szelągowska A., *Współczesna bankowość spółdzielcza*, CeDeWu, Warszawa.
- Łaszek J. (2012), *Komentarz do raportu: Raport AMRON – SARFiN – I kwartał 2012 r.*, „Finansowanie Nieruchomości”, nr 2, Centrum Prawa Bankowego i Informacji, Warszawa.
- Matusiak M. (2007), *BIK ogranicza ryzyko*, „Gazeta Bankowa”, nr 39.
- Matusiak M. (2007), *Dłużnik w rejestrze*, „Gazeta Bankowa”, nr 39.
- Solarz J.K. (1997), *Zarządzanie strategiczne w bankach*, Poltext, Warszawa.
- Solarz J.K. (2000), *Narodowe instytucje finansowe*, „Bank Spółdzielczy”, nr 1.
- Solarz J.K. (2008), *Zarządzanie ryzykiem systemu finansowego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Szyszko M. (2009), *Banki spółdzielcze*, (w:) Przybylska-Kapuścińska W., *Pośrednictwo finansowe w Polsce*, CeDeWu, Warszawa.
- Wawrzyniak D. (2012), *Technologie informatyczne w instytucjach kredytowych*, (w:) Gospodarowicz A. Nosowski A., *Zarządzanie instytucjami kredytowymi*, C.H. Beck, Warszawa.
- Wiatr M.S. (2011), *Zarządzanie indywidualnym ryzykiem kredytowym. Elementy systemu*, SGH, Warszawa.
- Winiarska K. (2006), *Wewnętrzna kontrola finansowo-księgową w firmie*, OdiDK, Gdańsk.
- Zawadzka Z. (1996), *Zarządzanie ryzykiem w banku komercyjnym*, Poltext, Warszawa.
- Żółtkowski W. (2007), *Zarządzanie ryzykiem bankowym w praktyce w kontekście NUK (Bazylea 2)*, CeDeWu, Warszawa.
- Żółtkowski W. (2011), *Bank lokalny*, CeDeWu, Warszawa.
- Żółtkowski W. (2012), *Zarządzanie ryzykiem we współczesnej bankowości spółdzielczej*, (w:) Szelągowska A., *Współczesna bankowość spółdzielcza*, CeDeWu, Warszawa.

Ustawy i akty prawne

- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków.
- Ustawa Prawo bankowe, Dz.U. z 1997 r., Nr 140, poz. 939 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 roku o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających.
- Uchwały KNF:
- 76/2010 (z późn. zm.) – w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka oraz uchwała w sprawie ustalenia wiążących banki norm płynności;
- 434/2010 z dnia 20 grudnia 2010r. – w sprawie innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy podstawowych banku, ich wysokości, zakresu i warunków ich zaliczania do funduszy podstawowych banku;
- 258/2011 z dnia 4 października 2011r. – w sprawie szczegółowych zasad funkcjonowania systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej oraz szczegółowych warunków szacowania przez banki kapitału wewnętrznego i dokonywania przeglądu procesu szacowania i utrzymywania kapitału wewnętrznego oraz zasad ustalania polityki zmiennych składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze w banku;
- 385/2008 z dnia 17 grudnia 2008r. zmieniona Uchwałą 259/11z dnia 4 października 2011r. – w sprawie szczegółowych zasad i sposobu ogłaszania przez banki informacji o charakterze jakościowym i ilościowym dotyczących adekwatności kapitałowej oraz zakresu informacji podlegających ogłaszaniu;
- 384/2008 z dnia 17 grudnia 2008r. – w sprawie wymagań dotyczących identyfikacji, monitorowania i kontroli koncentracji zaangażowań, w tym dużych zaangażowań;

208/2011 z dnia 17 grudnia 2011r. – w sprawie szczegółowych zasad i warunków uwzględniania zaangażowań przy ustalaniu przestrzegania limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań

Rekomendacje KNB

S z 2013 r. zmieniająca rekomendację z 2010 r. – dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi finansującymi nieruchomości oraz zabezpieczonymi hipotecznie;

T z 2013 r. – dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych;

H z 2011 r. – dotycząca kontroli wewnętrznej w banku.

Credit Risk Management at Cooperative Banks in Poland

Summary

The risk is an inherent element of activity of every bank. Due to the complexity of occurring risks, classification of bank risk is difficult. Depending on the reference plane, experts undertake attempts to its classification. The most characteristic types of the bank risk are: credit, liquidity, interest rate, market, and operational. The credit risk has still been an area generating the greatest incomes; however, it also may cause a loss which can be a direct reason of bank bankruptcy. An efficient credit risk management and reduction is the process comprising identification, measurement, steering, and control. Within the framework of the specified stages, banks, in compliance with the supervision regulations in force, undertake measures related to a single credit exposure and to the whole credit portfolio. Unfortunately, the present economic reality causes that the credit risk is systematically growing; hence, its management becomes more and more difficult. Improvement of the credit risk reduction methods is unavoidable. These changes will result, among other things, from banks' adjustment to the supervisory requirements as regards credit risk management and to the clients' needs and expectations. The article is of the methodological nature.

Key words: risk, credit risk management, credit risk reduction methods.

JEL codes: E5, G32

© All rights reserved

Afiliacja:
mgr Wanda Dybowska
Akademia Finansów i Biznesu Vistula
ul. Stokłosy 3
02-787 Warszawa
tel.: 22 457 23 00
e-mail: wanda.dybowska@gmail.com